

Издава сваког четвртка
на цијелом табаку.

Станје за Приу Гору, Ау-
стро-Угарску, Босну и Хер-
цеговину :

годишње . . . 4 еор.
на по године . . 2 " ;
на четврт године 1 " ;
за Срвију и све друге земље
годишње . . 15 франкака
на по године 8 " ;
на три мјесеца 4 " ;
у валату.

ЦРНОГОРКА

ЛИСТ ЗА

КЊИЖЕВНОСТ И ПОУКУ.

Уредник :

ЈОВАН ПАВЛОВИЋ.

Преглата из Прве Го-
ре и сва писма шаљу се
само у реднику.

Преглата из Србије у-
пућује се Великири Ва-
ловој издјаци у Виоград, а из друг-
ијех крајева под адресом
Р. Ramadanović Cattaro-
(за „Црногорку“).

Преглату примају сви
плати књижари и нови-
варске експедиције. Не-
франкирана писма не при-
мају се.

ЕРСЈ 40.

Ц е т и њ е , 15. Новембра 1884.

ГОДИНА 1.

Косово и Марко.

Сијев у двадесет и четири даворије од Стевана Ј. Ивановића.

МЈЕСТО ПРЕДГОВОРА.

Има једна прича,
Има једно име,
И имаде веља
Једна пушта жеља
У жићу над свиме ;
Има што ме дави
Као страшна мора,
Што ме тежом гњави
Ка' гранична гора ;

Од младога доба
К лету мисли новч'
Што ме је гонило,
Што ми вавјек било
И јава и снови ;
Што ме гнало трошног
Међ' листине прашине,
Да тевтере проиљог
Ја проучим страшне.

Лист прашив за листом
У тевтере кобне,
Кад сам превртао
И жудно гутао
Јаде им чаробне,
Тад би моје срце
Гризла страшна чама,
Ток зазира' крвде
У мојим жилама ;

Ил би из очију
Мрки гњев посукта',
Као да би хтио
Свијет ови цно
Да огњем прогута :
То је истрзало
Моме оку плача
И то ми пружало
Убојничког мача ;

Гнало ме у битке,
Давало ми тврђу
Да се звјерски бијем,
Да са слашћу лијем
Крв моју и туђу.

Да ! у мене ћуди
Чисто животњско
Тих тевтера буди
Бој страшно истински !

Ал и често, често,
Кад се осјећањем
Груд пренуни тјесна
Заори се тијесна
Из ње, ал — е рицањем :
О, Србине брајко,
О, Српкино седе,
Тјесна је, дакако,
Ал и — куку леле !

Она је и моје
Дорних уздицаја,
И она се вила
Тек да би створила
Грудма олакшаја,
А не да ми стече
Славу — на што она ?
Мене једно пече :
Име, прича она !

Те ја нисам пјева'
Љубави и вину,
Нит' се у ме плодо
Громозвучне оде
Моћном властелину ;
Ја нијесам пјева'
Младости прољећу,
Ни јатима шева
Ни мирисном цвјећу ;

Нијесам опјева'
Узбуркано море,
Ни красне долине,
Ни тучне равине,
Нит' врлетне горе ;
Нити сам опјева'
Поток, бистро врело,
Ни ерскијех дјева
Оно лице б'јело ;

Ни чудеса свјета,
Седмобојну дугу,
Нит' величје Бога
Не ! нијесам мога', —
Ја сам пјева' тугу !
А друго нек' поју
Избраници други
Мене нека мојој
Преоставе туги.

Ој нек други поју
Љубав, усхићене,
И младост и жиће,
Свијет, вјечно биће,
Чуда васељене ;
А ја ћу тек равну
Запјева' Косову
Једну стару, давну,
Пјесму вјечно нову !

Ал те пјесме звуци
Ка' друге не струје,
Нит ја пјевам ка'но
Када јутром рано
Запоји славује ;
Већ та пјесма дуга,
То моје пјевање :
То је ова туга —
Моје је кукање !

Тек ријетко кад-кад,
Сред горкога плача
Дух ми се осмјене
Када се спомене
Старог српског мача,
Да одмах ишчезне
Осмјех на устима,
Да душа огрезне
Опет у јадима !

Ето, зашто и ја
Не појах весеље,
Зашто и ја каде
Не слах кад да сладе
Моћне и властеле ;
О, нек други поју,
О, нек каде њима,
Свак у груд ко своју
Пустих жеља има ;

Кojима се свијет
Чини по сто крати,
Тек врт један лаком
Са златајли зраком
Озго обасјати ;
Врт, са водопадом,
Лаким потоцима,
Са цвијећем, хладом,
Са водокосицама ;

Они којих душа
Нека мјеста друга
Нит' тражи нит' знаде,
А ће су хиљаде
Милошћа и туга,
И ће се не броје
На године дани,
Већ ће 'но се роје
Јазове земани !

А ја ову пјесму
Појем (ал не први)
Пјесму суза врели,
Невоља дебелу —
Пјесму тешке крви ;
Пјесму жеља пусти
И спомена многа
Ал' пушти ме пушти,
Најпре призвав' Бога !

Пушти ме припаст' му
Са побожним жаром,
Да ми дух озари,
Да ме он одари
Мађијскијем царом !
Да ми прида гњева,
Силе, задахнућа,
Па да се зацјева
Пјесма кукајућа !

Ти, огњени маче ;
Ти, свеомни творче ;
Свега створитељу ;
Свега скрушитељу ;
Добру и злу оче !
Ти, мржње несите,
Пренуне заисте,
И љубави чисте
Ти, изворе бистри !

Ти, све милујући ;
Ти, све — све мрзећи ;
Вечер и свануће,
Прошло и будуће
Ти, вјечно трошећи !
Ти, свега узорче —
Неба и селене :
О, велики творче
Ти, свиј на мене !

Задахни ме духом
И добрим и злијем,
Да минуло, давно,
Прошло доба славно
У пјесму увијем —
Јунаке и љута
Да епјевам времена,
Сузом по сто пута
Нашом умивена !

Да запјевам, тужан,
Пјесму царства, славе :
Кад у прошло слетим
Те се згријем светим
Сјајом прошле јаве ;
Да ! да пјевам чудно
Тад кишећу радост,
И етрасно и жудно
И бујно ка' младог !

Па да одмах срце
Замрзне од боља,
Дух када се пушти
У мучења густи
Рој српских невоља —
Ој, да онда кличем,
Не ка' славуј тица,
Већ да зашаричем
Ка'но покајница !

Чудо међ' народе,
Дв'је су земље биле :
Једно земља српска
Друго земља турска —
Два царства, дв'је силе.
У земље обије,
У оба два царства,
Горостаг-делије
Кипе од јунаштва.

Једни свијет прште
Коњским копитама,
А други големе
Све руше бедеме
Тешким буздован'ма.
На коњима једни
Св'јет натаћи жуде,
Други крвце жедни
Све саблама рубе.

„Гин' па' клон' пророку
Главу“, једни вичу ;
„Крет на себе робље
Па' слази у гробље“
Други опет кличу.
Далеким истоком
Једни господаре,
Други бодрим оком
На западу царе.

Једни веле : „блага
Сва рај што имаде,
И св'јета широка
Свега кроз пророка
Алах нама даде“¹
„Све је наше“² — једни
С високих мунара
„Па се згибај, клеуи
Пред свецлашћу цара“³

Други опет кличу :
„Сабла св'јету руби
Законе кржаве,
Сабљу пуци славо,
Небо јачег љуби!

Није св'јету ц'јена
Р'јеч Мухамед' старца
Већ сабла огнена
И крвца срцаца!

А св'јет је наш, бољих ;
Што пророка слава,
Што Ислам, што Турци
Кад сабла у руци
Зангра кржава ?!
Пред српским се царом
Клањај, земљу љуби,
Ил' једним ударом
Русу главу губи“!

Тако време траја,
Трајаше године
И Турци уз Грке
Предаваше мрке
Од мора пучине :
Све делије горде
Нагнуће, могуће,
Са Срб'ма на ђорде
Да мјере прегнуће.

Дл' ув'јек на путу
Њивом Срби бише
И на оштру палу
Њих све ка' у палу
Јако разгонеше :
У крше их гонећ'
Дл' сијућ' у горе,
Ил' у сиве топећ'
Прождрљиво море.

Ој, ти доба славно
И незаборавно :
Св' нек' буде, нека,
Но Српство до вјека
Ври крвце кувано ;
И све моли да се
Врнен к нама опет
В а л е ђ : „Христе спае
Ти помози, пропет“!

(Наставиће се.)

О ПЈЕСНИШТВУ НАШИЈЕХ ДАНА.

(Наставак.)

Много је писано о томе, како постаје *на-
родно пјесништво*, а нарочито како су постали *на-
родни епи*.

Да ни једна пјесма није с неба пала, него да ју је морао неко од људи сјевати, то није тешко погодити. Народно је пјесништво из самога народа постало. Оно је никло из душе цијелога народа. Народна се пјесма не пише, она се пјева. Али код народне пјесме има једна особина, којом се она карактеристично одликује од пјесме вјештачке, умјетничке : вјештачку пјесму пјева пјесник из *своје* главе, *свога* срца ; народну пјесму пјева пјесник само *својим* гласом, али из душе *народне*, из срца *народнога*.

Сваку је народну пјесму *неко* морао сјевати, али она није његова него народна. Она из његових уста, из његова грла прелази у својину цијелога народа, и сваки из народа има послје право да је пјева на свој начин, да је прекраја, да јој понешто дометне, или да нешто од ње одузме. Главно ипак мора остати у свакој пјесми народној, ма се она проносила кроз неколико вјекова и пролазила кроз грла неколиких нараштаја : а то је дух народни који је у њој, дјело јуначко које се пјесмом слави, основни облик пјесме.

У народном пјесништву нико не пјева, да *своје* прослави као пјесник, него да прослави *народ* и велика дјела *народнога* јунака. За то оном, који неку пјесму народну сјева, није стало до тога, да се зна за име његово, да се зна

да је он ту пјесму сјевао. Право ауторства не постоји у народном пјесништву, нити га ико за себе рекламује као у пјесништву вјештачком. Аутор је сам народ, и његова фирма стоји забиљежена на народном пјесништву.

Због тога се већином и не зна, ко је коју народну пјесму сјевао први. Код свијех народа, који су се народним пјесништвом одликовали, спомињу се поименце многи пјевци, али се не зна, која пјесма припада овом а која оном. Тако се н. пр. у Омпровој Одисеји спомиње пјевац Демодок, којег „дивни страдацац“ овако хвали :

„Тебе, Демодоче, више од свију поштујем људи. Ил те је Зеусова кћи научила пјевати Муза Или Аполон, удес ваљано бо ахајски пјевац, што су учинили, што су претрпјели мука Ахајци, Када си видео ти, очевидца када си чуо. Него вастаји пјесму о грађењу дрвеног коња, Кога је с помоћу био Атене начинио Енеј, Па га у тврђаву дивни Одисеј лукаво справи Научив њега јунацима, који разорише Илиј. Ако ли испјеваш, како ваљаде, пјесму ми о том, Онда ћу свуда међ људма казивати свима да имаш Од бога њекога благод, те умјениш пјевати дивно.“*)

И у нашим народним пјесмама спомињу се многи пјесници-гуслари, нарочито с великом хвалом гуслар Вишњић, али пјесме, које су из њихова грла изишле, само су се од њих чуле и сачуване, а да су их они сами сјевали, то се не зна нити се може казати. И да би само они сами сјевали, благо, које у тим пјесмама лежи није њихово него народно. Они нијесу чинили друго него уста народна, грло народно. Њихова је творба и дијело градиво узето из ризнице, у којој лежи благо народно у готовини.

Епско народно пјесништво настаје у младости народа, докле још народу није утиснуто перо и мастионица у руке, „док се народ не дијели на образоване и необразоване, на више и ниже сталеже, докле још непомућена вјера и младићска фантазија у срцима живи, и док се догађају дјела у којима сви учествују, дјела која се не збовају по заповијести једнога или посредством тајанствене дипломатије, него по инстинкту и вољи свијех, јер само су тада сви у поједнако надраженом расположењу, и ко се осјети побуђен да пјесмом исприча што се догодило, кроз његова уста збори народ, а он каже само оно што су сви доживјели и искусили, он просто и вјерно набраја дјела без прекида и без освртања, и при томе не иде за ефектом, јер је сигуран, да га радо слушају сви, који га слушају“, — каже Морич Карјер.

И за дивно је чудо, да су најкласичнија епска дјела у свијех народа постала у праста-

*) Пријевод Тома Маретића.

ра времена, док су ти народи још стојали у пеленама културе. Омпрова Илијада и Одисеја, индијска Рамајана и Махабарата, Фирдусијева краљевска књига помађају се из давнијех давина људске историје као колосалне пирамиде, чијој се величини и дан данашњи дивимо. Та дјела остају и остаће за највише ненадмашена. Многи су од то доба огледали, да створе нешто том подобно; највећи пјеснички духови (Вергил, Данте, Милтон, Гете и т. д.) улагали су своје силе у епске творбе, али залуду! дјела њихова имају трајну вриједност, ма до висине поменутих класичних узора нијесу се могла успети. А није ни могуће да ту висину достигну, јер умјетничко пјесништво никада не може суестићи народно на епском пољу.

Међу естетичарима и књижевним критичарима још је и данас велика распра о томе, е да ли је народне епе сјевао баш сам народ или су их у цјелину сложили поједини пјесници.

Ми смо мишљени, да велике народне епе није сјевао народ, т. ј. да их није он сложио у једну једноставну органску цјелину, у којој су дијелови међу собом хармонично везани, те састављају право велико умјетничко дјело, како се хоће по законима пјесничке технике. Из народа су никле само поједине епске пјесме, од разнијех пјеваца, у разна времена и о разним јунацима. Најприје су оцјевана поједина дјела овога или оног јунака. Ту је била свака пјесма нешто за себе, свршено дјело. Оцјевани догађај стојао је сам за себе, без везе са другим догађајима, па је њега стојала сама за себе, без везе са другим пјесмама. Такове су првобитне пјесме епске у свијех народа, који су се тим пјесништвом одликовали. Таква је побједна пјесма Деборе, такве су староаранске пјесме прије Мухамеда; такве су морале бити и јелинске пјесме прије Омпра, према за њих не знамо. Но најчистији епски карактер оваковијех пјесма налази се у српским народним пјесмама. Скоро све наше јуначке пјесме носе на себи овај карактер.

Тек ако се који јунак особито одликовао својим јуначким дјелима, ако је одвојио од осталијех, или ако је сам народ предузео неко заједничко дјело на којем се усредерједила јуначка радња његових најбољих синова, или ако се што у народу догодило тако важно да се око тога морала уложити сва снага народна — онда се око таквога јунака или таквога дјела или таквог догађаја нижу многе пјесме од разнијех пјевача, али ипак без органске свезе међу собом.

На тај начин постао је највећи народни еп у свијетској литератури: Омпрова Илијада и Одисеја. Прва се врзе око догађаја у рату

тројанском, у којем су сва племена грчка учествовала; друга стоји такође у свези с тим ратом, али се савија око догађаја који су се збивали са једним јунаком из тога рата: са Одисејем.

Ни Илијада ни Одисеја нијесу постале из једне главе. Те дивне пјесме, које данас читамо у цјелини, нијесу стојале тако у цјелини прије Омира, него се пјевала свака за себе. Један је пјевач сипјевао једну, други другу и т. д. Један је пјевач био из овог краја Грчке, други из оног, али сви су учествовали у великом народном дјелу које опијевају, сви су били у тројанском рату, па се за то и пјесме свијех врзу око једнога догађаја, те их је могуће било саставити у једну цјелину. И за тај посао требао је један велики пјеснички геније; Грци су га имали и тај им је саставио њихов велики народни еп: Илијаду и Одесеју. Звас се тај геније Омир или како му драго, то у ствари самој ништа не мијења.

Наш народ није био те среће као грчки. Ми имамо само једнога јунака, Краљевића Марка, и један догађај, бој на Косову, око којег се нанизало повине епских пјесама. Те су епске пјесме лијене, као и све остале, али из њих није постао еп народни, из узрока, које смо горје навели.

Неки у нас мисле, да би могуће било, из пјесама о Краљевићу Марку и о боју на Косову саставити прави народни еп. О томе су писали читаве расправе и водили полемику књижевници Стојан Новаковић и Армин Павић. Ако се добро ономпјемо, чинио је фра. Грга Мартић, по упутству Павићеву, покушај, да постане ерски Омир, т. ј. да из ерских народних пјесама, везујући једну с другом и додавајући ради тога из своје главе поњешто, сложи велики народни еп о боју на Косову.

Могуће је, да би то могао учинити какав велики пјеснички геније, али то не би могао бити фра. Грга Мартић, не за то што он не би имао пјесничкога дара — ми му га потпуно признајемо — него што би да савремена политичка тенденција занјела на странпутицу, на којој би замутило само врело, из којег су провреле пјесме о боју на Косову.

Осим тога, и да би пошло за руком каквом пјесничком генију да из наших народних пјесама о Краљевићу Марку или о боју на Косову састави велики народни еп, том би епу фалила основа свакога великог народног епа: фалила би му митологија, без које народни еп не може имати идеалног узвишења.

(Наставиће се).

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
SRNE GORE
(Грче.)
DURĐE
CRNE GORE

Ао јада! — превари ме нада!
Мојом момом други превлада! —
Моје срце да жалост окрену,
Те ја прегну' на воду студену.

Тече вода покрај мене живо;
Ја тугујем — много ми је криво!
Од кривце у воду бих пао,
Па макар се свијет ископао.

Кад од једном, али неко збори —
Окрнем се и погледам гори,
Чујем грло, ма не видим око:
„Чувај море! — вода је дубока“!

Те ја тамо — па да видиш среће! —
Стоји комад као дајско пијеће:
Жива, једра, а зову је: Като! . . .
„Ао Като, моје чисто злато!“ —

„Смртних си ме избавила зјала,
Спасила ме — живот си ми дала;
Ал' си опет мало учинила,
Када не би, душо, моја била!“ —

Застиди се, порумени малко;
Ја се сави', пољубих је слатко,
Она мене . . . и тако се згађе:
Ко смрт тражи — често живот нађе.

Филип Ј. Ковачевић.

ЊЕГОВАЊЕ ДУХА У ТИЈЕЛУ. D

(Наставак.)

Ми полазимо са тога гледишта, да је све, у чему се живот јавља, везано за организацију, за елементарне саставине тијела, живе ћелијске. Како се има разумјети та веза, то је велика загонетка. Ни сваколика радња духа не може се одијелити од ћелијичног састава мозга; то је цијела истина, ма да се отуд ништа не може извести ни закључити, чим би се могла протумачити радња духовна и значај те зависности његове од материје. Много је просторија

од тога природа тјелесних функција, па и у овој самој слабо нам је што познато, јер још се не зна н. пр. зашто се под утиливом нервне системе понеки мипићни бич есрати, зашто се понекад нека водњикова течност, без икаквих саставина за градиво облика, излучи, за што ћелијске саме мијењају свој облик и т. д.? Али доста нам је да знамо, да су ћелијске сједишта тих разноликих радња, и да помоћу живаца ћелијске у цијелом организму своје у вези једне с другијема. Стоје у вези не само међу собом, него и све скупа са такозваним сједиштима живота: са оним нервним чворовима у мозгу, који постигну

на кретање срце, са суде и прибор за дисање. Да то врједи и за душевну радњу, свак ће признати, кад просуди, да је једна једина мисао кадра да нам било убрза, да нам број и дубину предисања измјени, да нам крв потјера у образе. При јачем разрађењу шака се стиса у песницу, чело се сабира, можда и сузе потеку, а и други мишићи и жлијезде ступе у радњу. Читава бура има једне једине помисли! Једна једина мисао, а толико издвајање сила, толико повншење у размјени материје! Једна једина представа, једна једна истакнута циљ, која надање пробуђује или честољубље задовољава, може да држи тјелесни живот у непрекидној надражености, па ако та надраженост не пријеђе подесну мјеру, онда може под околностима циљ и њ животу да постане право врело о живота. Не могу људи да умру, крај све слабости тјелесне, јер им живот подржава велика нека идеја, којој су себе посветили! Али идеја може на тај начин опладати човјеком и држати га у животу само онда, кад има узвишену моралну садржину, јер само у том случају не ће се дјество њено тјечајем времена у борби свакидашњег живота отупити. При том је са свијем свеједно, е да ли је морална садржина неке идеје од оних те врједности; довољно је, да она има велику врједност за онога, који се њом носи, и да њага задовољава. Одузми таквом човјеку могућност, да за своју идеју живи и ради, прекинуо си му и сам тјелесни живот његов, пресекао си му конач живота. Наполеону првом и трећем потицана је смртна пресуда онога часа, чим се урадило, да ни један ни други не може радити за своје идеје: првото је живот уништен, тек је бачен на острво св. Јеане; други је умро одмах иза Седана. И наш Милетић не живи од онога часа, како су му Мадари одузели прилику, да у најбољем тренутку ради за своју идеју. Ту је душа потрага тјјело, душевне силе расточила своје сопствено врело.

Али исто тако душевним силама може да прибави вишу енергију вјежбање тјјела. Живе силе тјелесне сваке се највише јачањем мишића. Нервним подстријеком, који се при тјелесном вјежбању саопштава мишићним ћелијама, држећи се читава сума снаге, која је у толико виша од оне те се производи за врјеме почивања, у колико се при свем учивеном раду топлота тјелесна на истој мјери одржи, а често и повиси. Исто тако сваки мишићни покрет дражи срединта нерве системе; та драж потијече од напрасно повншеног кретања молекуларних елемената мишићних ћелија, а иза сваке такве дражи долази све више оживљавање нервних сила. Под тим двоструким узамичним упиливом расте сума нетривне и сагорјеле материје; температура крви повиси се, а тијем се омет нове дражи називљу, кода се напуни вишом масом крви, жлијезде јој јаче раде, срединта дисања и крвотока силније се захућају у свом поелу, — док се омет не утажи драж, те је потекла од мишића, температура дође на своју обичну мјеру, исто тако и промјена материје.

Међу органе, који су најзгоднији за оживљавање нерве системе, дакле и за потпору душевнога и тјелесног здравља, свака без сумње кожа. На њеној површини безбројни су крајеви од живаца. Ту смо дакле у стању, да дођемо у додир са својим сопственим живцима, да тако рећи сами себе ошпамо, да спољашњим упиливом на њих подјетствујемо.

Међу те спољашње упилове, који дјествују на живце наше, свака и пр-мјена температуре. Познато

је свакоме, какво велико дјејство на нашу кожу има хладна вода. Особито жива веза постоји између крајних органа, који се у кожи налазе, и срединта за дисање; надражи ли се кожа, ретимо хладном водом, одмах се надражи и прибор за дисање, а тијем и сузе, те оба почну јаче радити. Кожа стоји у особеним одношима к свима унутрашњим органима, у којима се збива парница сагорјевања; ти су одношаји разноврсни, али још нијесу потпуно објашњени. Кад површина тјјела човјечије дође у додир са топлим или са хладном водом, онда се највише онажа мијена у подјели крви у кожи и (секундарно) у унутрашњим органима. Сва је прилика, да се ова напрасна, више или мање енергична мијена у садржају крви у појединим органима има узети као нека драж за ћелије. К томе долази још, да се сваком мијеном у температури коже и крви мијења и степен сагорјевања у појединим органима. Ако је хладноћа око нас, сагорјевање ће се умножити; ако ли је топлота, оно ће бити мање. У топлој води ми ћемо се разблажити, стигати, јер она нам топлоту из тјјела само у умјереном степену одводи т. ј. молекуларна кретања у ћелијама постају слабија. Полијемо ли се хладном водом, онда нам крв стоне јаче журити кроз унутрашње органе и њихова се топлота повиси, јер крв бјежећи и површине тјјела мање је изложена да изгуби од топлоте своје, а због повншене температуре унутрашњих органа бива и промјена материје у органским ћелијама већа. Потраје ли дјејство хладне воде подуже, онда и губитак топлоте, која из тјјела кроз кожу преда води, постане већи, те се нормални степен топлоте, који је нуждан животу и здрављу, поврати тек иза повншене мишићне радње. Дакле, полијењање хладном водом, осим што дражи кожне живце самом хладноћом, још и тијем благодотворно дјејствује, што јачом унутрашњом струјом топлоте крви енергију нерве системе непосредно повншење, а хладно купање дјети користи још и тијем, што је дата могућност, да се при купању могућности тјелесна вјежбања без да се повиси унутрашња температура, што много врједи у љето, када под упилив високе температуре ослаби животна енергија.

Из онога кратког прегледа радње најважнијих тјелесних органа видимо, да душевни и мишићни рад, потпомогнут подесним његовањем коже, у толико више врједи за здравље, у колико више дражи наокој нервној системи и тијем снажи овај орган који је за здравље и за одржање живота најважнији. Органи треба непрекидно да се драже и потичу, јер без тога брзо би изашло молекуларно кретање у ћелијама. Радња је, која живот одржава.

Недавно обратио је славни берлински физиолог паљу на то, да се свако вјежбање мишића има сматрати и као вјежбање нерве системе. То врједи за свако вјежбање, било оно онако фино као што је и. пр. оно кад се удара у клавир, или онако замашно као што је при гимнастици, пливању, тоциљању, на и при самом ходу и стојању. Тим вјежбањем ствара се жива енергија у ћелијамамог ткању, нарочито у онеме нерве системе. Истим начином дјејствују и вјежбања осталијех органа. Што ми се пак за продужење живота особито важно чини, то је свестрана — непосредна или посредна веза тијех нервних срединта са срединтама апарата за крвоток и дисање. Ова срединта, која љу ја у кратко назвати животним органима, најзгоднијез се вјежбају вјежбањем свијех осталих радних органа. Нека је чудновато кози-

ко хоћете, али је истина ово што ћу рећи: ни једно сјebaње у мишљењу, ни један мишљени рад, ни једно кушање у хладној води, не пропада за здравље, једно кад се не претјера, т. ј. кад се чини ополико са

колико се може. Свака од тих радња продужава живот, јер сваком се од њих вједбају животи оргaни.

(Наставиће се).

АСТРОНОМИМА.

(Шилер.)

Не брбљите тако много
О сунцима и пјегама, —
Зар је нарав зато силна
Што се бројит' даје вама? —

Најзвученији' у простору
Ваш се предмет с правом броји; —
Да, ал' што је узвишено,
У простору то не стоји.

Ишак од Ровина.

Сократ.

Његов живот, карактер и наука.

Пише Филип. Ј. Ковачевић.

(Наставак.)

У нашој анализи и излагању софистичних теорија видјели смо коликом су се окрктношћу и лукавством Софисте служили да обману свијем, да заелијене Кораву пучину. Досјетљивим кукмама и завракама измрсили су они свакој природни појам, изједначили истину и лаж, право и неправдо. До душе нема ни једне религије на свијету, у којој не би човјек нашао штитиога добра и корена за живот; и у софистичној науци било је прилично слободан и напора који су се давали особитим успјехом на друштво примијенити. Него управо под тим добрим појмом кожом од јањета, сакривао се онај бијесни звук који о лаци није стрмоглавно и дурбантно доносио Сократа, Софокла, Фидије. Софисте су учили за новац; разумије се да им је у ту сврху требовало ћерати до крајности свој нимбус, јер је само на тај начин могао уфатити коријена њихов аuctorитет међу народом. Па и збоља, осим престога цука, ми видимо гдје уз њих престају многи практични државници. Критија, глава тридесеторице тирана, јавно је говорио, да су богове и освету изумјели државни политичари како би лакше грађане на покорност присилили. Из овога се види какво је било државно стање Грчке у то вријеме, како је софистика била све сподобила и отровала. „Ми смо упители, који све знамо; нама није ништа непознато.“ И најрета грчки је дух био у велике занесен тим празним хвалисањем; сваки је држао у зарок да они све знаду.

Него као гром кад тресе у какву трулу буквину, па је олако процијена или извали, јер на голој лити није мога уфатити јаке и дубоке жиле, да јој старости ваљају: тако је и Сократ неустранивом рјешитошћу јуришао на Софисте, да уништи њихов смртопојни наука. Први његов принцип против лажним теоријама Софиста о положају и звању човјека, био је: познати самога себе. На хвалисаву Софистичку надутост и њихово свезнање трзао је страшно оружје, које се састојало у начелу: најплеменитији је онај, који зна да ништа не зна.

Како су Софисте дочекали Сократа и те назоре сваки може лако разумјети. Цијели Сократов живот,

као што смо већ казали, није био друго него непрепрекидна борба са њима; с друге пак стране најреније патега Софиста од тога доба биле су им, да великоме мужу врат сломе.

Ама потанкости Сократова карактера и његових противника као и Сократу смрт остављамо за свршетак ове расправе; овђе ћемо прећи сада на оно, што нас је вадља највећма и побудило да овај манак напишемо — на философију Сократову. Наше драго трпета читалаца нека нас марљиво прочитају у шљедешим вријетима; увјерени смо да им не ће шкоде нанјети. А ако нам когод претиди да смо и од више наклонени патрицизму, ми ћемо се трјешити оном Хербертовом ријечи: „више ваља прегрет хришћанскога живота и поштења, него цунава врећа мудроства“.

Цицero је био говорник и то само говорник; у свему осталом цуки шарлатан. Тако вели нека нова критика. Шта ли она право или не, нама није овђе од тога стадо, ми само уважаваму Цицерону ериједочити, у којој је често цула највјетвија истина завјени. Он је у својој философији казало: Сократ је дозвоа философију с неба, увео је у куће и градове, присилио људе да мисле о животу и моралу, о добру и злу.

Сократ је дакле почетник оне философије, која прелазу са анализе материјалнога свијета на анализу душевнога живота, са објекта на субјект. „Познај самога себе“ основно му је начело у науци о човеку као члану друштва и ковачу своје ерефе. Срећа цука почива на крјености и мудрости; ко је крјеносан и мудар, тај је и срећан.

Из овога се види племенита намјера великога мужа. Он је себи поставио за задатак: узити своје ближње крјености и мудрости. Заманан труд, огромна задаћа! Он је морао у ту сврху, с јелне стране, да раждене прии мрак са разума својих грађана, да побје софистичку, да претри од својих противника злобу, завист, клеветане и брукане, да подноси еиротину, и, што је најтеже било, да ослободи Грце сујевјерне пронаети. С друге пак стране морао је поштедити слабашне духове својих суграђана, набегавати спорове и зајевице, бити пријазан и поустуљив, прегорети све и сва за своје начело. И зајрета онај, који је проновиједо крјеност и мудрост, био је и сам у томе крјеносан и мудар. Свакоју је проноу он са гладо мудрошћу правога философа, устријившћу светог мученика, крјеншћу човјеканског пријатеља, прегнућем неустранивог јунака и то све

на рачун својих добара, на изгуб свакојега задовољства. Здравље, имање, покој, мир, а на пошљетку и сами живот дао је Сократ за истину, за добро овога ближњег, за срећу и напредак човјечанства.

Ријеч из усти таквога човјека морала је падати на плодну њиву, морала је распалити људка прса, морала је увјерити, привлачити, занијети. И зблија кроз кратко вријеме Сократ је задовољну туштуру ученика; гомиле народа око њега би се слијегало, гдје год би се појављивао. — А он је учио и проповиједао: „Познај самога себе! буди mudar и крјепосан.“ Поштење је највеће благо на свијету, највећа моћ у душевноме животу. Ко је поштен и од карактера, он је дошљедан у својим дужностима, а ко врши своје дужности, тај врши оно звање, за које је и дошао на свијет. — Познај самога себе; буди mudar и крјепосан.

То су биле од прилике прве ријечи, с којима е најмудрији Грк отпочео своју етичну филозофију.

(Наставље се.)

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД.

Учени друштва.

(Матица Српска у Новоме Саду.)

Књижевни одбор овога друштва имао је састанак 4. пр. м., на којем су ове ствари расправљене:

Потпредседник Светозар Савковић јавља, да је он са члановима Јованом Грчићем, др. Миланом Савићем и Савом Петровићем био на поредбу др. Милана Ђорђевића у Руми, да су они у име Матице положили вијенан с написаним одбор и да је пошљетку говорно члан др. Милан Савић.

Узима се на знање и у записник саставља се туга за прераним губитком члана књижев. одељења и вреног књижевника дра Милана Ђорђевића. —

Секретар, као уредник „Летописа“ јавља, да је 140 свеака „Летописа“, пошљетља за ову годину, готова, да се повезује и да ће се за који дан разаслати члановима. —

Стевану Миловановом одређује се у име награде 15 фор. за његову оцјену „Органска кемија од С. М. Лозанића“, која је штампана у свеци 140. „Летописа“. —

Секретар као уредник „Летописа“ јавља, да је предао у штампу 141. свеак „Летописа“, I-ву за год. 1885., и да су за њу спрењени ови саставци: I. Сремско вино. Епологишка расправа Миге Петровића. — II. Бранко Радичевић од Драгутина Ј. Илића. — III. Неке народне игре до сада не покупљене или другачије описане. Прибрао Мојо Медич. — IV. „Федра“. Трагедија у 4 чина, написао Ж. Расин, с француског превео Н. В. Ђорђић. — V. О управи и надзору школском. Једно сувремено педагошко питање. Од Миге Нешковића. — VI. Родослов и диплома фамилије Стратимировића, од А. Сандића. — VII. Књижевност: Алгебарска анализа написао Димитрије Нешћ. Оцјена А. М. Матића. — „Жубори и вихори“, пјесме Милорада П. Шапчанина. Оцјена Милана Савића. — Србија и Порта после бомбардања Београда. — Србија и српски покрет у Угарској од Ј. Риетића. Оцена М. Б. — VIII. Матица Српска:

Изводи из записника књижевног одбора и одељења 1883 и 1884. —

А. Миновити агроном подноси своје мишљење о расправи Светислава М. Стојановића под насловом: „Основи рационалног земљеделства“. Оцјенивач не може препоручити тај чланак за награду, пошто је сувише једнострано изражен, а да би се могао штампати као засебна књижица, тим мање пак као чланак за „Летопис“. —

Светозар М. Ј. Бајић учитељ у Ђали шаље за „Летопис“ „Српске народне приповетке“, што их је скупно по Банату и моли да се награде.

Примају се за „Летопис“ а пошљетачу одређује се у име награде 25 фор. —

Милан Савић подноси изјаву штампарије А. Пајевића, која се обвезује, да ће дјело под насловом: Разни пугови од дра Милана Савића, најдјале за годину дана издати и прописани број егземплара „Матици“ предати.

На основу те изјаве и молбе Милана Савића позван је управни одбор да истоме испусти исплати досуђену му награду од 200 ф. за споменуто дјело. —

Стеван Јевтић подноси изјаву штампарије А. Пајевића, која се обвезује, да ће најдјале за годину дана издати позоришно дјело „Најбогатији“, од Ст. Ј. Јевтића и да ће прописани број егземплара предати „Матици“.

На основу те обвезе а по молби Стевана Ј. Јевтића позван је управни одбор да истоме досуђену награду од 200 фор. исплати за споменуто дјело његово. —

Светозар Арсенијевић подноси на оцјену и награду двије драме своје и то: „Частислав“, драма у једној радњи с пјесвањем и „Краљ Светозар“ драма у четри радње с пјесвањем.

Издају се на оцјену потпредседнику Светозару Савковићу и члану Јовану Грчићу. —

М. Сидеос Кичнар подноси на оцјену и награду свој превод Дитесове „психологије“.

Пошто ограничена средства Матићина не допуштају да издаје књиге које су намењене врло маленом кругу читалаца, то се поднесено дјело не издаје на оцјену. —

Драгутин Ј. Илић шаље за „Летопис“ пјесму: „Последњи дани“ и тим се почиње одуживати за његове награђене пјесме: „Мобу“ и „Анакреонска“. —

По молби Драгутина Ј. Илића враћа му се рукопис дјела: „Сваком своје“ које није добило расписане награде. —

В. Вујић професор у Карловцима изјављује, да му послови његови не допуштају да оцјени дјело дра Стевана Павловића: „Мала појетнка за школу и народ“. За оцјену споменутог дјела умољав се члан књижевног одељења Јован Бошковић. —

Стеван Ј. Јевтић моли, да му се врати његова пјалива игра под насловом: „Најбогатији“ да би је могао пре штампавња по оцјенивачким примједбама поправити.

Враћа му се. —

На молбу Николе С. Јовановића враћа му се његов превод етудије Артура Ц. Еванса: „Божић и старопокојиштво у Црној Гори“. —